

Травми органів сечостатевої системи

Вступ

Ушкодження органів сечостатевої системи становлять приблизно 5% від усіх поранень, що трапляються в умовах бойових дій. Під час їх лікування треба твердо дотримуватись встановлених правил щодо підтримки гомеостазу, хірургічної обробки ран і дренивання. Проведене належним чином перед хірургічним втручанням рентгенологічне дослідження може замінити травматичне діагностичне хірургічне обстеження заочеревинного простору під час лапаротомії при оцінюванні ушкоджень органів сечостатевої системи.

Поранення органів сечостатевої системи, за винятком ушкоджень зовнішніх статевих органів, переважно поєднуються зі значним пораненням інших внутрішніх органів.

Ушкодження нирок

- Більшість травм нирок, не враховуючи поранень структур ниркової ніжки, не належать до поранень, що створюють безпосередню загрозу для життя. Проте невиявлені або невідповідно доглянуті ушкодження можуть спричинити значні ускладнення.
- Більшість тупих травм нирок при відповідному обстеженні та консервативному лікуванні минають без ускладнень, однак значна кількість травм нирок, отриманих в умовах бойових дій, є проникними і потребують діагностичного хірургічного дослідження.

Оцінка ушкодження при підозрі на травму нирки ґрунтується на врахуванні механізму ураження і клінічному обстеженні пораненого.

- Важливою ознакою ушкодження нирки переважно є гематурія; макрогематурія вказує на важке ушкодження нирки. **Однак відсутність гематурії не виключає травми нирки.** Ушкодження нирок можна підозрювати в осіб зі значними супутніми пораненнями, такими як множинні переломи ребер, переломи тіл хребців та їх поперечних відростків, стиснення грудної клітки або проникних ранах в боці, грудях і верхній частині живота.

<p>Ушкодження нирки Проникне ушкодження = Діагностичне хірургічне</p>	<p>Тупа травма</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Всі поранені з макрогематурією (незалежно від початкового показника систолічного тиску крові), а також особи з мікрогематурією, чий початковий показник систолічного тиску крові менший за 90 мм Hg на фоні стабільної гемодинаміки, потребують дослідження за допомогою підсиленої контрастом комп'ютерної томографії. ● Класифікація ушкоджень нирок Клас 1: Підкапсульна гематома. Клас 2: Невеликі розриви паренхіми. Клас 3: Глибші розриви паренхіми без проникнення у збиральну систему нирки. Клас 4: Розриви паренхіми з проникненням в збиральну дослідження систему нирки, з сечовою інфільтрацією; судинні ушкодження з внутрішніми крововиливами. Клас 5: Зруйнована нирка або відрив ниркової ніжки. ● Особи зі стабільною гемодинамікою переважно можуть обійтись без операції. ● Показана судинна реконструкція артерії або вени нирки, яку вдасться врятувати (див. детальніше Clinical Practice Guidelines). ● При стійкій сечовій інфільтрації може бути необхідним встановлення сечовідного стента.
---	--

- Дорослі особи з макрогематурією потребують подальшого обстеження нирок.
- Комп'ютерна томографія забезпечує високоякісну характеристику ушкоджень структур нирки і допомагає вирішити питання про доцільність її хірургічного обстеження і лікування.
- Класифікація важкості ушкоджень допомагає визначити об'єм надання медичної допомоги при пораненні нирки.
  - **Незначні ушкодження.**
    - ◆ Забої нирок або їх неглибокі розриви.
    - ◆ Незначні ушкодження трапляються найчастіше внаслідок тупих травм і звичайно успішно загоюються без хірургічного втручання.
  - **Важкі ушкодження.**
    - ◆ До них зараховують глибокі розриви кіркової речовини (з сечовою інфільтрацією або без неї), руйнування нирки, поранення судин ниркової ніжки або повний відрив ниркової миски.

- ◆ У 80% випадків важкі ушкодження нирок поєднуються з пораненнями інших внутрішніх органів. У більшості з цих випадків потрібна лапаротомія для дослідження і репарування супутніх внутрішньоочеревинних ушкоджень.
- ◆ Хірургічне втручання полягає в очищенні нирки від нежиттєздатних тканин (часткова нефректомія), репаруванні збиральної системи і дренажу заочеревинної ділянки.
- ◆ Якщо можливо, рекомендується збереження нирки, хоча при тяжко ушкодженій нирці або в осіб, що перебувають у клінічно нестабільному стані, може бути необхідною тотальна нефректомія. Перед нефректомією треба перевірити шляхом пальпації наявність у пораненого контрлатеральної нирки.

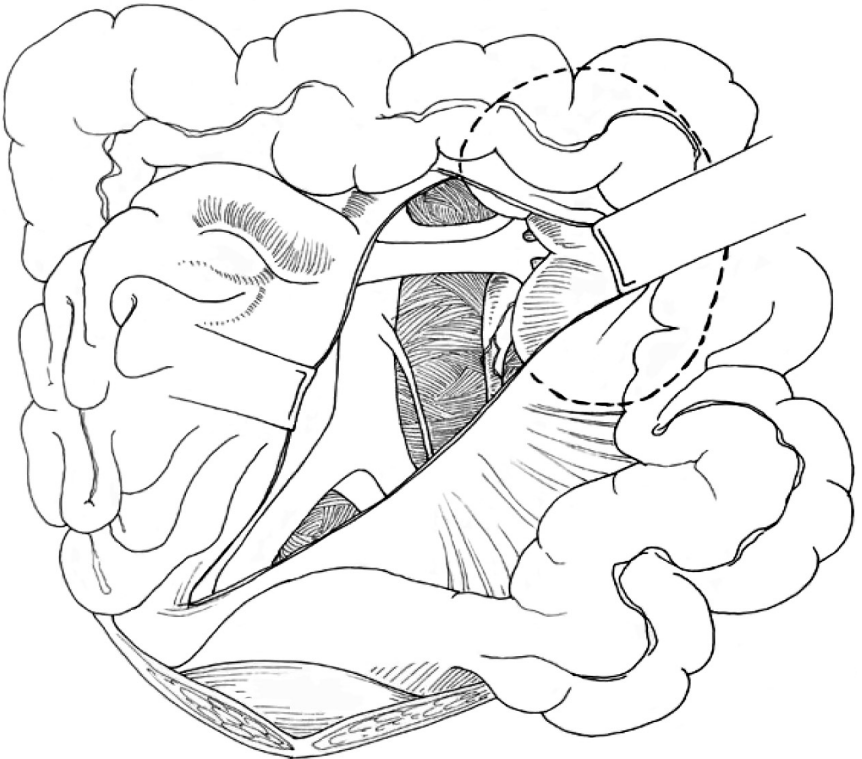

Рис. 18-1. Доступ до воріт лівої нирки.

При хірургічному обстеженні заочеревинного простору, необхідному при кровотечі з нирки, перед тим як розтягти ниркову фасцію, можна оцінити стан ниркової ніжки.

● **Техніка операції.**

- Невідкладна тотальна нефректомія показана при значних ушкодженнях нирки, коли робилася спроба врятувати нирку, а життя пораненого опинилось під загрозою. Кращий доступ до нирки з її мобілізацією у цій ситуації забезпечується відшаруванням внутрішніх органів від задньої стінки живота у медіальному напрямі після поздовжнього розрізу пристінкової очеревини збоку від ободової кишки. При такому доступі можна швидко і без меншої втрати крові сягнути нирки, порівняно з намаганням попередньо перев'язати ниркову судинну ніжку.
- Якщо планується повністю або частково зберегти нирку, відкрийте доступ до судин нирки від аорти до воріт нирки.
  - ◆ Тонку кишку відверніть догори і вбік, над аортою розітніть пристінковий листок очеревини (Рис. 18-1).
  - ◆ Ліву ниркову вену, яка перетинає спереду аорту, треба мобілізувати для забезпечення доступу до лівої чи правої ниркової артерії.
  - ◆ Для перетискання відповідної ниркової артерії використовуються атравматичні судинні затискачі.
- Хоч цим способом здійснюється найбезпечніший доступ до ниркових судин при нирковій кровотечі, а також завдяки йому знижується ймовірність нефротомії, ним не так часто користуються урологи чи загальні хірурги. Можливе безпосереднє відгортання ободової кишки для доступу до ниркових ніжок.
- Ушкоджена ниркова паренхіма може бути локально очищена (Рис. 18-2), вирізана при частковій нефротомії (Рис. 18-3) або ж вся видалена при

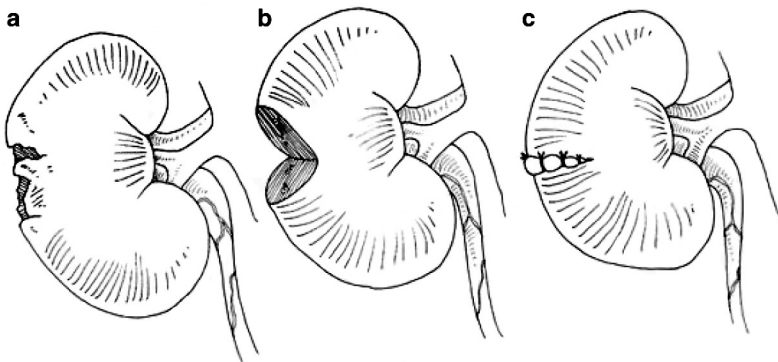

Рис. 18-2. Перебіг операції локального очищення пораненої паренхіми нирки.

тотальній нефректомії, залежно від ступеня ураження і стану пораненого.

При важких ушкодженнях нирок тактика damage control передбачає проведення нефректомії як заходу збереження життя.

- Водонепроникне ушивання збиральної системи нирки абсорбувальним шовним матеріалом запобігає витіканню сечі (Рис. 18-3b).
- ◆ При дотриманні правил формальної реконструкції нирки відведення сечі переважно не потрібне.
  - ◇ При практичній доцільності або при супутніх ушкодженнях дванадцятипалої кишки, підшлункової залози чи товстої кишки може бути необхідним відведення сечі.
  - ◇ Можуть бути застосовані трубкова нефростомія, сечовідний стент або уретростомія.

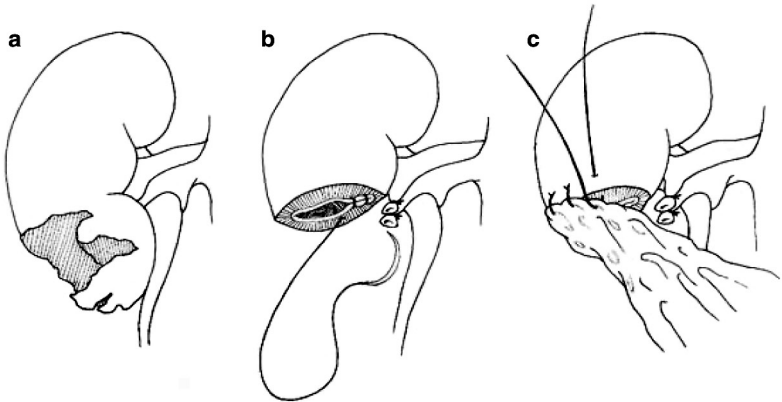

Рис. 18-3. Перебіг операції часткової нефректомії.

- Після реконструкції нирку слід вкрити навколонирковою жирковою тканиною, сальником або фібриновим сілантом (див. Рис. 18-3с).
- Потрібно залишити на місці закритовідсмоктувальний дренаж.

Ушкодження сечоводу.

Ушкодження сечоводу трапляються рідко і, якщо не враховувати можливість поранення сечоводу за певних обставин, його можна одразу і не розпізнати. Ймовірність поранень сечоводу зростає при заочеревинних гематомах, травмах селезінки, дванадцятипалої кишки і фіксованих частин ободової кишки.

- Ізольовані ушкодження сечоводу переважно відбуваються у поєднанні зі значними травмами інших органів. Їх важко діагностувати як перед оперативним втручанням, так і під час нього.
  - Гематурії часто немає.
  - Вибухові ушкодження сечоводу можуть спричинити відтерміновані ускладнення, навіть якщо не було виявлено змін у його структурі при комп'ютерній томографії чи візуально. Застосування постійного стента доцільне, якщо високошвидкісні чи вибухові фактори ушкодили суміжні зі сечоводом органи.
  - Якщо ушкодження сечоводу спочатку не було виявлене, і, отже, є за давнім, його можна успішно усунути відкладеним репаруванням навіть через 3-6 місяців.
- Методика операції.
  - Виявити ушкодження сечоводу під час хірургічного втручання допомагає внутрішньовенна ін'єкція індиго карміну/метиленового синього або введення їх під тиском безпосередньо в збиральну систему нирки.
  - Основні принципи репарування.
    - ◆ Мінімальне очищення і мобілізація.
    - ◆ Первинний, без натягу сечоводу, на 1 см спатульований анастомоз з застосуванням неперервного одношарового абсорбувального шва (шовний матеріал 4-0 або 5-0).
    - ◆ Застосування сечовідного стента; зовнішнє дронування.
    - ◆ Методика видовження.
      - ◇ Мобілізація сечоводу.
      - ◇ Мобілізація нирки.
      - ◇ Псоас-петля (Рис. 18-4).
      - ◇ Клапоть Боарі.

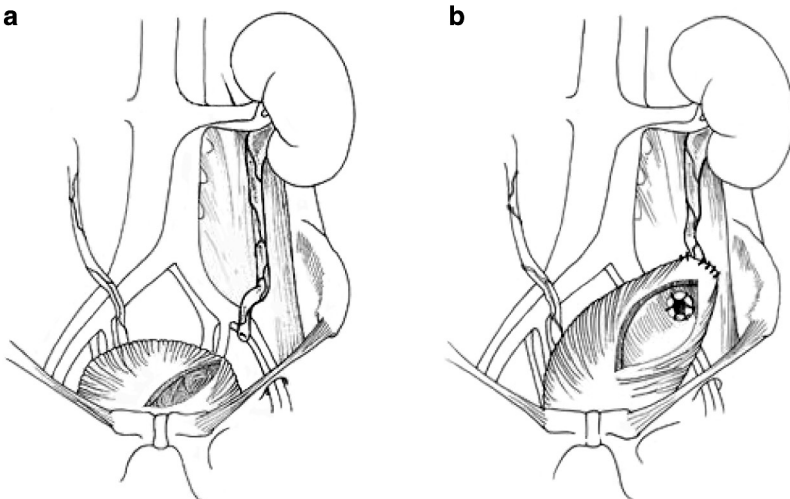

Рис. 18-4. Псоас-петля.

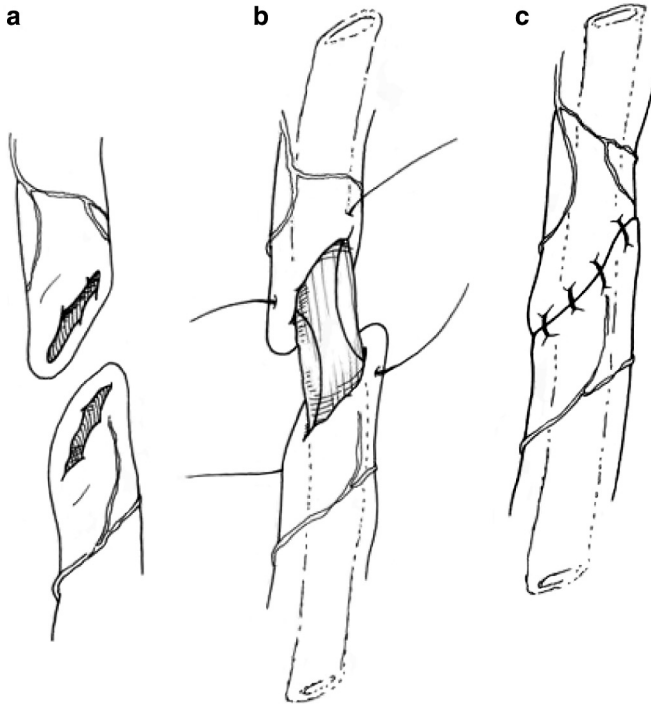

Рис. 18-5. Уретростомія.

- ◆ Захистить репаровану ділянку сечоводу сальником або пристінковою очервиною.
- Спосіб оперативного усунення дефекту залежить від:
  - ◆ Анатомічної частини ушкодженого сечоводу (верхня, середня або нижня третина);
  - ◆ Розміру втраченого сегмента;
  - ◆ З іншими, пов'язаними з травмованим сечоводом, ушкодженнями
  - ◆ З клінічною стабільністю пораненого.
- Ушкодження сечоводу у верхній або середній третині.
  - ◆ Втрата короткого сегмента: проведіть первинну уретростомію поверх введеного стента (Рис. 18-5).
  - ◆ Втрата довгого сегмента: може потребувати застосування тимчасової трубкової/черезшкірної уретростомії із встановленням стента або лігуванням сечоводу з трубковою нефростомією.
- Ушкодження сечоводу в нижній третині.
  - ◆ Якщо ушкодження трапилося біля сечового міхура, слід провести уретронеоцистостомію (Рис. 18-6). Ця операція переважно доповнюється фіксуванням сечового міхура до фасції, що вкриває великий по-

перековий м'яз (псоас-петля), за допомогою постійного шва (2.0 або 3.0 PROLENE). Проведення поперечної цистостомії сприяє видовженню сечового міхура в напрямі місця фіксації і полегшує формування анастомозу без натягу сечоводу (Рис. 18-4).

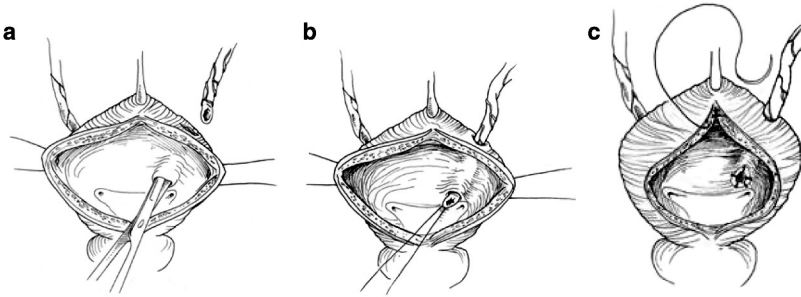

Рис. 18-6. Уретронеоцистостомія.

- ◆ Якщо ушкодження дистальної частини сечоводу поєднане з пораненням прямої кишки, реімплантація сечоводу не рекомендується; слід забезпечити тимчасове відведення сечі.

Найкращим способом надання медичної допомоги при ушкодженнях сечоводу в обставинах бойових дій є тимчасове дренивання малою живильною трубкою або сечовідним стентом з подальшим відкладеним хірургічним усуненням дефекту.

Ушкодження сечового міхура

Можливість ушкодження сечового міхура потрібно підозрювати в осіб з вогнепальними ранами в нижній частині живота, при переломах кісток тазу з макрогематурією або в осіб, що не можуть спорожнити сечовий міхур після травми живота чи тазу.

- Розрив стінки сечового міхура може трапитись як зі сторони поверхні, вкритої очеревиною, так і поверхні, не вкритої нею. Локалізація може мати вплив на симптоми, ускладнення та лікування пошкодження.
- Впевнившись у цілісності сечівника (див. Ушкодження сечівника, ст. 286), потрібно оцінити стан сечового міхура шляхом цистографії.

- Цистографія проводиться із застосуванням плівкової рентгенографії у три етапи: попередня КУВ рентгенограма (у супінованому положенні, фронтальна рентгенограма нирок, сечоводів і сечового міхура); рентгенограма ретроградно наповненого контрастною речовиною сечового міхура; післядренувальна рентгенограма.
- **Методика:** Наповніть сечовий міхур сечівниковим катетером контрастною речовиною під тиском сили тяжіння, тобто тримаючи її на 20- 30 см вище від рівня живота. Для успішного проведення дослідження потрібно ввести принаймні 300 мл контрастної речовини (5-7 мл/кг у дітей). Зробіть рентгенограму наповненого контрастною речовиною сечового міхура.
- Дренуйте катетером сечовий міхур і зробіть післядренувальну рентгенограму. Невеликі екстраперитонеальні ділянки екстравазатів можуть бути виявлені тільки на післядренувальній рентгенограмі. Потрібно віддати перевагу цистограмам, отриманим при комп'ютерній томографії, якщо вона доступна.
- **Методика операції.**
  - Ушкодження вкритої очеревиною частини сечового міхура.
    - ◆ При цистографії контрастна речовина виявляється між петлями тонкої кишки.
    - ◆ Тактика лікування полягає у негайному хірургічному дослідженні, багаточислому репаруванні ушкоджень абсорбувальними швами, надобковій трубковій цистостомії і дронуванні навколومیхурового позаочеревинного простору. Розгляньте потребу в цистостомії, щоб була змога більш детально оглянути ушкодження сечового міхура і провести відновлювальну операцію через розтин.
  - Ушкодження не вкритої очеревиною частини сечового міхура.
    - ◆ Розриви стінки сечового міхура цієї частини найчастіше трапляються внаслідок ушкодження міхура гострими уламками при переломах кісток тазу.
    - ◆ При цистографії, на післядренувальній рентгенограмі в ділянці тазу виявляються щільні, у вигляді язиків полум'я, екстравазати контрастної речовини.
    - ◆ В умовах дронування катетером Фолея період заживлення сечового міхура триває 10-14 днів, без потреби у первинному репаруванні. Якщо сеча прозора, дронування за допомогою катетера є достатнім при більшості позаочеревинних розривів.
    - ◆ У випадку хірургічних маніпуляцій у черевній порожнині при інших ушкодженнях і проникненні в позаочеревинний простір сечового міхура первинне репарування та дронування обов'язкові. Оперативне лікування дефекту може бути завершене із середини сечового міхура, через отвір цитотомії, що дає змогу уникнути сформованої в тазі гематоми. В умовах супутнього поранення прямої кишки потрібно діяти більш наполегливо і здійснити евакуацію гематоми та первинне хірургічне усунення дефекту.

Ушкодження сечівника

Ушкодження сечівника треба підозрювати у поранених з гематомою в калитці, з кров'ю в зовнішньому вічку сечівника або при виявленні коливної/ ненормально локалізованої передміхурової залози. Катетеризація не показана, доки не доведена цілісність сечівника шляхом ретроградної уретрографії.

- Ретроградна уретрографія застосовується для оцінювання анатомічного стану сечівника.
  - Виконайте косі рентгенограми тазу, щоб уникнути "лобового" зображення, на якому приховується сечівник у ділянці цибулини.
  - Вставте кінчик стерильного, з катетерним наконечником шприца (60 мл) у зовнішнє вічко сечівника, стискаючи в руці голівку статевого члена, щоб запобігти витіканню. Можна застосувати катетер Фолея, який вводять на глибину приблизно 3 см, так щоб його балон опинився в човноподібній ямці, й балон виповнюють 3 мл води.
  - Обережно вводьте 15-20 мл водного розчину рентгенконтрастної речовини.
  - Рентгенограми виконуйте протягом введення. При цьому має спостерігатись плавне перетікання розчину рентгенконтрастної речовини в сечовий міхур. В умовах ушкодження задньої частини сечівника, що трапляється при переломах кісток тазу, картина різко змінюється.
  - Якщо ушкодження сечівника не виявлено, обережно введіть катетер Фолея.

Якщо виникають будь-які труднощі з введенням катетера, цю процедуру треба припинити і провести надлобкову трубкову цистостомію.

- Методика операції.
  - Сечівник поділяється на передню і задню (передміхурову) частини, розділені сечостатевою діафрагмою.
    - ◆ Ушкодження передньої частини сечівника виникають при тупих травмах, наприклад, внаслідок падіння на щось з широко розставленими ногами, або при проникних пораненнях.
      - ◇ Лікарська допомога при тупій травмі, що спричинила незначні ушкодження без розриву сечівника, може полягати в обережному введенні катетера Фолея (16 французького калібру) на 7-10 днів.
      - ◇ Лікарська допомога при проникних травмах полягає у діагностичній ревізії і поміркованому хірургічному очищенні рани.
        - Невеликі очищені розриви можуть бути ушиті первинними швами шляхом зближення країв ушкодженого сечівника і застосування 4-0 хромованого шовного матеріалу.

- Для створення первинного анастомозу не потрібно повністю мобілізувати сечівник, оскільки вкорочення його довжини в звисаючій частині статевого члена може спричинити його вен-тральне викривлення і утворений анастомоз буде під натягом.
- Натомість слід застосувати марсупіалізацію ушкодженого сег-мента сечівника шляхом зшивання країв шкіри з краями ушко-дженого сегмента. Закриття марсупіалізованого сегмента сечі-вника для відновлення цілісності сечівника проводиться згодом, через 6 місяців.
- ◆ Ушкодження задньої частини сечівника стаються переважно при переломах кісток таза.
  - ◇ Ректальне пальпування дозволяє виявити відрив частини передмі-хурової залози в ділянці її верхівки.
  - ◇ Застосування надлобкової цистостомії у початковій стадії ліку-вання допомагає покращити контрольованість сечовипускання і частоти позивів.
  - ◇ Відведення сечі через надлобкову трубку триває 10-14 днів. Цілі-сність сечівника, перед тим як усунути трубку, підтверджується рентгенологічно.
  - ◇ За спостереженнями, по суті всі ці ушкодження заживають з утво-ренням облітеруючих звужень сечівника в його передміхуровій і перетинчастій частинах, і ці звуження можуть бути вторинно ре-паровані через 3- 6 місяців після розсмоктування тазової гемато-ми.
  - ◇ Проведення початкового хірургічного дослідження тазової ге-матоми суворо обмежене у випадках зі супутніми пораненнями шийки сечового міхура або прямої кишки.

Ушкодження зовнішніх статевих органів

(Див. Розділ 19, Гінекологічні травми і надзвичайні ситуації)

Тактика лікування статевого члена, калитки, яєчок чи сім'яного канати-ка має бути, наскільки можливо, консервативною і зокрема полягати у зу-пинці кровотечі, хірургічному очищенні та ранньому репаруванні.

- Ушкодження статевого члена з розривом фасції Бака мають бути ушиті, щоб запобігти подальшій кровотечі та уникнути подальшого викривлен-ня статевого члена під час ерекції. Якщо втрачена значна частина шкіри, слід вкрити печеристі тіла шкірою, що залишилась цілою, і накласти сте-рильну вологу пов'язку.
- Калитка добре васкуляризована і її поранення не вимагають занадто ін-тенсивного хірургічного очищення.
  - Більшість проникних поранень калитки мають бути обстежені з метою виявлення можливих ушкоджень яєчок і зниження ризику утворення гематоми.

- Більшість часткових відривів калитки добре лікуються шляхом накладання первинних швів у 2 шари абсорбувальним 3-0 шовним матеріалом.
- Первинне закриття можна проводити у осіб, що не отримали небезпечних для життя поранень і в яких ушкодження калитки відбулося менше 8 годин тому. Дренаж Пенроуза або малий закритовідсмоктувальний дренаж може бути встановлений для зниження можливості утворення гематоми.
- При пораненнях яєчок важливо зберігати якомога більше їх тканини.
  - Частину паренхіми, що випинає з пораненого яєчка, треба відсікти і ушити білкову оболонку абсорбувальним матрацним швом.
  - Яєчко укладають в калитку або обгортають вологою марлею.
  - Слід уникати резекції яєчка, хіба що воно безнадійно ушкоджене і позбавлене кровопостачання.

For Clinical Practice Guidelines, go to
http://usaisr.amedd.army.mil/clinical_practice_guidelines.html